

obok biografii *Biskup w pasiaku* pióra Henryka Cioczka – publikacja naukowa poświęcona w całości postaci Władysława Goralą. Autorzy artykułów – znani historycy, teologowie, kanoniści (są wśród autorów także studenci historii – co dowodzi zainteresowania postacią Błogosławionego wśród młodzieży) w kompetentny i zarazem interesujący sposób ukazują postać i posługę biskupa lubelskiego. Przeprowadzone na potrzeby sympozjum i książki badania naukowe niewątpliwie staną się punktem wyjścia do podejmowanych w przyszłości dalszych studiów nad postacią, działalnością i nauczaniem Błogosławionego.

Chciałbym na zakończenie podkreślić jeszcze jeden aspekt związany z sympozjum i książką na temat błogosławionego Władysława Goralą. Jak wynika ze wstępu do pracy, sympozjum stało się okazją do spotkania krewnych biskupa. Efektem tego był Zjazd Rodziny Goralów. Postać błogosławionego przyczyniła się więc także do integracji bliższych i dalszych członków jego rodziny. Jak zaznaczono we Wstępie: „Frekwencja przekroczyła najśmielsze oczekiwania organizatorów”. Warto zauważyć, iż wśród uczestników spotkania znaleźli się też autorzy tekstów zawartych w omawianej pracy. W ten sposób dokonała się pewna synteza – wysiłku intelektualnego oraz życia w jego podstawowym, rodzinnym wymiarze. W dzisiejszych czasach, kiedy w życiu społecznym zaczyna dominować atomizacja, prowadząca wręcz do zaniku bezpośrednich kontaktów interpersonalnych – jest to dokonanie warte podkreślenia.

Jarosław Rabiński

I Katedra Historii Nowożytnej KUL

Szczepan K o w a l i k, *Eksperyment. Władze PRL wobec biskupa Piotra Gołębiowskiego 1957-1980*, Radom: Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, 2006, ss. 267.

W powodzi medialnie nagłaśnianych obecnie książek i artykułów rozliczeniowych z epoką komunizmu w Polsce, tudzież tropienia prawdziwych i domniemyanych współpracowników poprzedniego systemu, być może umyka uwadze książka młodego historyka poświęcona postaci wielce zasłużonego dla Kościoła biskupa sandomierskiego, Piotra Gołębiowskiego. A warto zarekomendować ją czytelnikom. Książka Szczepana Kowalika pt. *Eksperyment. Władze PRL wobec biskupa Piotra Gołębiowskiego* jest solidną rozprawą naukową, opartą na szerokiej kwerendzie źródłowej. Autor wykorzystał zarówno materiały wytworzone w Urzędzie do Spraw Wyznań (obecnie w Archiwum Akt Nowych), jak też akta Departamentu IV, obecnie przechowywane w Archiwum IPN w Warszawie, ale skonfrontował je z archiwaliami Archiwów Diecezjalnych: radomskiego i sandomierskiego oraz Archiwum Ośrodka

KARTA i Archiwów Państwowych w Kielcach i Radomiu. Archiwalia uzupełniają źródła drukowane, wspomnienia, prasa oraz bogaty wybór literatury przedmiotu. Przedstawienie bibliografii wydaje się bardzo ważne w chwili, kiedy mamy do czynienia często z pisarstwem „na skróty”, mało udokumentowanym, a zwłaszcza bałwochwalczo przyjmującym za prawdę wszystko, co wyszło spod pióra funkcjonariuszy partii i SB w czasach PRL-u. Ta bogata kwerenda pozwoliła autorowi na krytyczne podejście do omawianego zagadnienia, przede wszystkim zaś na dokonanie właściwej oceny wartości materiałów, którymi dysponował.

Książka *Eksperyment...* dotyczy wydarzeń w Wierzbicy w diecezji sandomierskiej w latach 60. XX w. i próby stworzenia przez komunistów „niezależnej parafii”. Niezależnej od władzy biskupa diecezjalnego. W rozdziale I i II autor omówił sytuację Kościoła katolickiego w Polsce po II wojnie światowej oraz początki działalności bpa Piotra Gołębiowskiego i jego relacje z władzami państwowymi w pierwszych latach jego posługi biskupiej. Pozostałe trzy rozdziały poświęcone zostały konfliktowi wyznaniowemu w Wierzbicy i roli czynników politycznych w tej sprawie. Autor naświetlił więc genezę konfliktu, którą stanowiła niesubordynacja księdza Z. Kosa wobec przełożonych, ale główną uwagę skupił na działaniach władz zarówno lokalnych, jak i centralnych dążących do zdyskontowania wydarzeń na swoją korzyść. Zwrócił więc uwagę na sprawę wprowadzenia hierarchy przez wiernych z Wierzbicy, omówił kampanię prasową prowadzoną przeciwko biskupowi Gołębiowskiemu na łamach prasy ogólnokrajowej oraz „ustawiony” proces przeciwko sprawcom porwania. Autor podniósł też kwestię powołania „niezależnej parafii rzymskokatolickiej” w Wierzbicy, udziału władz w jej powstaniu i wynikających stąd konsekwencji dla katolików wierzbickich, którzy pozostali wierni swojemu pasterzowi. Wreszcie opisał też działania biskupa skierowane na odzyskanie zbuntowanej parafii i w końcu upadek tejże.

Autor przytacza wiele tekstów źródłowych, ale poddaje je drobiazgowej analizie – zarówno raporty funkcjonariuszy SB, przedstawicieli władz lokalnych i partyjnych, jak też artykuły prasowe, szczególnie „zasłużonego” dla sprawy red. Jerzego Ambroziewicza. Zwraca uwagę specyficzna „nowomowa” działaczy partyjnych i oficerów SB, która, po dokładnym przeanalizowaniu, pokazuje zupełną ich ignorancję i nierozumienie istoty Kościoła, a jednocześnie ich dążenie do podporządkowania władzom jedynej instytucji, która oparła się penetracji przez krzewicieli socjalizmu. Warto też zatrzymać się nad świetnie opisaną kampanią prasową mającą zdyskredytować biskupa w oczach społeczeństwa. W pracy Sz. Kowalika wyraźnie widać, że zarówno Służba Bezpieczeństwa, jak i prasa służyły ugruntowaniu władzy PZPR, każde w zakresie swoich kompetencji. Szczególnie pouczająca jest tu analiza manipulacji medialnej, dokonanej zresztą w porozumieniu z czynnikami partyjnymi i SB-ckimi.

Książka jest wysoce pouczająca. Ujawnia niektóre mechanizmy walki z Kościołem w okresie PRL-u, pokazuje je zaś obiektywnie, po dogłębnej analizie źródeł. Autor wystrzega się bezkrytycznej wiary materiałom tak partyjno-esbeckim, jak i prasowym, ukazując ich przekłamania, zarówno te świadome, wynikające z realizacji celów politycznych, jak i wynikające z braku wiedzy i ignorancji twórców tych akt i artykułów.

Ewa M. Ziótek
II Katedra Historii Nowożytnej KUL